keramiske noter 59/2024

30. årgang

Keramikkens Venner

Reviews · Besprechungen · anmeldelser · Besprechungen · Reviews

redigeret af Gunnar Jakobsen

***Saxbo og Nathalie Krebs*.** Red. af Anders Uhrskov og Jette Hoffmeyer med bidrag af Mirjam Gelfer-Jørgensen, Kevin Henry, Jette Hoffmeyer, Gunnar Jakobsen, Heidi Laura, Anders Uhrskov og Elsebeth Welander-Berggren. Gads Forlag [Website: https://gad.dk], København 2023. 426 s. ill. litt. noter. fabriksmærker, drejermærker, keramiker og kunstnersignaturer. register. ib. 499,95 kr.

Bogen omfatter: S 10-12 Indledning. Af Anders Uhrskov, s 19-43 Nathalie Krebs – personligt liv og levned, kapitel 1. Af Anders Uhrskov, s 45-81 Nathalie Krebs – virksomhedsejer og glasurmester, kapitel 2. Af Anders Uhrskov, s 83-107 Saxbo - kunstnerisk succes men salgsmæssig udfordring, kapitel 3. Af Anders Uhrskov, s 109-139 Saxbos værkstedshistorie, kapitel 4. Af Jette Hoffmeyer, s 141-155 Fra Sung til Saxbo, kapitel 5. Af Mirjam Gelfer-Jørgensen, s 157-185 Den svenske forbindelse, kapitel 6. Af Elsebeth Welander-Berggren, s 187-195 Saxbo i USA, kapitel 7. Af Kevin Henry, s 197-223 Nathalie Krebs og kvindernes nye muligheder, kapitel 8. Af Heidi Laura, s 225-255 Saxbos glasurer, bundmærker og glasurnøgle, kapitel 9. Af Jette Hoffmeyer, s 257-384 Saxbostentøj i billeder, kapitel 10. Forord af Anders Uhrskov, billedtekster og glasuridentifikation af Jette Hoffmeyer, tekst af Mirjam Gelfer-Jørgensen og biografier af Heidi Laura, s 406-408 Noter, s 409-412 Litteratur om Saxbo og dets kunstnere - et udvalg. Ved Gunnar Jakobsen, s 414-415 Udstillinger. Af Jette Hoffmeyer, s 416-418 Kunstnere og ansatte på Saxbo. Af Jette Hoffmeyer, s 419 Forfatterbiografier og s 420-421 Register.

Den danske keramiks historie i det 20. århundrede er rig på steder og personligheder, som var med til at skabe dynamik og fremgang for det keramiske håndværk. Samfundsudviklingen i mellemkrigstiden og det økonomiske opsving i årtierne efter 2. Verdenskrig skabte grobund for at etablere mange nye små og mellemstore virksomheder og værksteder, som blandt andet fremstillede serier af brugsting i stentøj til et stort publikum. Den idealistiske idé, der lå bag mange af initiativerne, var at skabe funktionelle ting af god kvalitet til en overkommelig pris til den voksende mellemklasse.

Til denne nye gruppe af keramiske virksomheder hører Saxbo, som eksisterede fra 1929-1968, og hvis navn stadig vækker genklang ikke mindst for ældre generationer, der er vokset op med krukker, kander og skåle fra Saxbo. Det er dog ikke ensbetydende med kærlighed til barndommens keramik, men kan snarere have bevirket visse fordomme i forhold til den dominerende stilretning i hjemmet. Så interessen for Saxbo keramik dalede stille i årene efter virksomhedens ophør i 1968, hvor der efterfølgende var mere fokus på den nye ekspressive keramik samtidigt med, at den danske produktion af brugskeramik fik voksende konkurrencen fra den billige importerede. Imidlertid er der nu tegn på, at Saxbos klare former og forfinede glasurarbejde igen kan tiltrække nye samlere, ikke mindst blandt de unge.

Når man taler om Saxbo, taler man straks også om Nathalie Krebs (1895-1978), kemiingeniør og glasurkunstner, medstifter af virksomheden *Nylund og Krebs* sammen med den dansk-finsk-svenske billedhugger Gunnar Nylund. De arbejdede begge på Bing & Grøndahl, som de forlod i utålmodighed i 1929 for på egen hånd at virkeliggøre fælles planer om at demokratisere og popularisere udviklingen af stentøjet i en brugsorienteret retning. Da Nylund i 1930 rejste til Sverige for at blive kunstnerisk leder af Rörstrand porcelænsfabrik ændredes navnet til *Saxbo*, og Nathalie Krebs var herefter eneejer og direktør frem til virksomhedens ophør i 1968. De to stiftere startede i stentøjspioneren Patrick Nordströms gamle værksted i Islev, og efter en flyvende start flyttede Nathalie Krebs i 1937 Saxbo til en moderne, nybygget værkstedsbygning i Herlev. Bogens kapitel 8 omhandler denne karismatiske og markante kvinde, hvis usædvanlige valg af uddannelse og karriere langt overskred grænserne for tidens sædvanlige kvinderoller.

Igennem en årrække har en kreds af fagfolk, samlere og kendere indsamlet og bearbejdet materiale og kilder til Saxbos historie med henblik på at publicere det til glæde for en større offentlighed. Resultatet af deres arbejde er nu udkommet i form af den foreliggende rigt illustrerede, indbydende og indholdsrige store bog. Redaktør er cand.

mag. Anders Uhrskov og medredaktør kemiingeniør, fhv. museumsleder og kulturformidler i Herlev kommune Jette Hoffmeyer. Foruden det redaktionelle arbejde har de begge skrevet flere af bogens centrale kapitler, så det er takket være deres indsats, at den store monografi er blevet realiseret.

Bogen er opdelt i 10 kapitler, hvor Anders Uhrskov tegner sig for de tre første med grundfortællingen om den nationalt og internationalt højt berømmede Saxbokeramik. Uhrskov er en glimrende fortæller og man mærker, at han har et vidende og engageret greb om historien. Han kender det store persongalleri i og omkring Saxbo, arbejdets gang i værkstedet, de omkostningstunge, men nødvendige udstillinger i ind- og udland, den stramme økonomi, betydningen af samarbejdet og tilliden mellem den kunstneriske formgiver, Eva Stæhr-Nielsen, der var værkstedets chefdesigner gennem alle årene og glasurkunstneren Nathalie Krebs. Formålet med bogen defineres klart i indledningen, og efter endt læsning kan det konstateres, at formålet mere end opfyldes:

”Den keramikinteresserede danske offentlighed har ikke hidtil haft adgang til en samlet beskrivelse af keramikeren, civilingeniør Nathalie Krebs (1895-1978) og hendes værksted Saxbo (1929-68), dets stentøj og medarbejdere. Denne bog, som har været længe undervejs, tilstræber at fremlægge en samlet oversigt over værkstedets udvikling, dets unikke produktion og de involverede kunstnere og designere” (s 10).

Bogens medredaktør Jette Hoffmeyer skriver om Saxbos værkstedshistorie (kap. 4) og om Saxbos glasurer (kap. 9), bundmærker og glasurnøgle. Hun har spillet en central rolle i forsøget på at etablere en Saxbosamling i Herlev, hvor værkstedsbygningen, som kommunen afkøbte Nathalie Krebs i 1964, er bevaret. Hoffmeyer synes også at have et ikke nøjere defineret ansvar for Saxbos efterladte værkstedsarkiv, hvor det af bogen fremgår, at det bl.a. indeholder Nathalie Krebs’ arbejdsbøger, glasuropskrifter og korrespondance samt en righoldig samling af fotografier, presseklip og trykt materiale. Netop takket være arkivmaterialet dokumenteres på herlig vis livet på Saxbo, arbejdet i værkstederne, pauserne på den solvarme trappe, de mange reoler med de færdige og ufærdige arbejder, optagelser fra udstillinger, kongeligt besøg og meget mere. De mange illustrationer gør denne bog levende og nuanceret og fortæller om tiden og menneskene og et arbejdsfællesskab i en mindre kunstnerisk håndværksvirksomhed omkring midten af forrige århundrede.

I kap. 9 dykker Hoffmeyer ned i arkivet vedrørende Nathalie Krebs’ glasurarbejde og dokumentationen af hendes livslange eksperimenterende og kunstneriske tilgang til udviklingen af glasurerne. Her kommer deres fælles baggrund som kemiingeniører stoffet til gode. I dette kapitel er foruden et udvalg af glasuropskrifter også samlet en billeddokumentation af de vigtigste glasurer, som Krebs skabte og som anvendtes over en årrække. Dertil kommer bundmærker mm.

Dr.phil. og fhv. overbibliotekar og souschef ved Designmuseum Danmark Mirjam Gelfer-Jørgensen skriver i kap. 5 om Saxbos betydning for den kunstindustrielle bevægelses formål om at skabe ”en kunstnerisk kvalitetsproduktion på et prisniveau, der kunne appellere til et bredt udsnit af købere” (s 142). Hun karakteriserer den som et bindeled mellem en industrialiseret produktion og en produktion med en kunstnerisk individualitet. Forfatteren beskæftiger sig også med Saxboglasurerne og den danske fortolkning af inspirationen fra Østen, især Japan, hvor både de franske og efterfølgende danske stentøjskunstnere og virksomheder hentede forbilleder og viden om stentøjets hemmeligheder. Hun tilslutter sig opfattelsen af, at Nathalie Krebs med rette er blevet kaldt glasurkunstner (s 142).

Mirjam Gelfer-Jørgensen skriver også om Saxbos figurer, hvor værkstedet bistod en række af tidens anerkendte kunstnere med især glasurarbejdet. Det var en indtægtskilde for værkstedet ved siden af brugsserierne (s 344f).

De følgende to kapitler omhandler den succes, som Saxbo havde både i Skandinavien, især Sverige, og i USA.

”Den svenske forbindelse” (kap. 6) beskrives eksakt og vidende af kunsthistorikeren fhv. museumschef Elsebeth Welander-Berggren. Den var vigtig og i høj grad med til at profilere Saxbo og blev betragtet som et kvalitetsstempel af keramikken. Det er nærliggende, at Gunnar Nylunds position som anerkendt kunstner og hans nære forbindelse til Nathalie Krebs fremmede en øget opmærksomhed om Saxbo i Sverige. Stentøjet var omdrejningspunktet, og forfatteren konkluderer, at det var Nylund, der førte den danske stentøjstradition til Sverige. Medvirkende til udbredelsen af Saxbo var naturligvis også en række vigtige velanmeldte Saxboudstillinger i anerkendte gallerier og museer helt fra 1930 og gennem de næste årtier, selv under krigen i 1943, og senest i 1964. I artiklen citeres en række eksempler på den meget positive kunstkritik i de svenske aviser og tidsskrifter, her skriver fx anmelderen i Svenska Dagbladet 27.10.1939 ”ligesom stentøjet er aristokraten blandt de keramiske teknikker, sådan er Nathalie Krebs dets moderne mester. Jeg tror ikke, at der nogetsteds i verden netop nu skabes et mere fuldendt stentøj end Saxbos” (s 169).

Der var et betydningsfuldt antal svenske storsamlere af Saxbokeramik, deriblandt den svenske kronprins og senere kong Gustaf VI Adolf, hvis interesse for og viden om historie, arkæologi og keramik, især kinesisk fra Sung- og Tangtiden, var velkendt. Saxbo blev et centralt

samlingsområde for kongen, hvad hele 67 værker i den kongelige samling vidner om. Også i vigtige svenske museer er Saxbo repræsenteret gennem et betydeligt antal gode værker. I 1954 blev Nathalie Krebs meget usædvanligt udnævnt til kongelig svensk hofleverandør.

Som før nævnt blev Saxbo kendt i USA gennem repræsentationen i flere af fremstødene for Scandinavian Design i efterkrigstiden, men Saxbo var allerede anerkendt internationalt på grund af tildelingen af prestigefyldte priser på flere af verdensudstillingerne i 1930'erne.

I kapitel 7 fortæller Kevin Henry, amerikansk samfundsforsker og samler af kunstnerkeramik fra det 20. århundrede, om de store udstillinger, der fra 1950'erne og ind i begyndelsen af 1960'erne gjorde skandinavisk design kendt og efterspurgt på det amerikanske kunst- og designmarked. Forfatteren nævner udstillingerne og også de amerikanske museumsfolk, som har taget en særlig interesse i dansk keramik og formidlet deres begejstring og værdsættelse i udstillingskataloger mv. Selv i udstillinger af dansk samtidskeramik fra det 21. århundrede uden fysiske værker fra Saxbo indgår omtale af Saxbokeramikken som et slags referencepunkt for dansk keramiks kvalitet og ry. Forfatteren nævner, at interessen for Mid-Century Modern-stilen aftog på det amerikanske marked fra midten af 1960'erne, herunder for periodens danske kunsthåndværk. Men fra starten af 1990'erne kom en genopblomstring, som stadig varer ved, og som betyder, at Saxbokeramik nu ofte henter høje priser på det amerikanske designmarked (s 195).

Kapitel 8 har overskriften "Nathalie Krebs og kvindernes nye muligheder" og er forfattet af ph.d., kulturjournalist og forfatter Heidi Laura, der i ord og billeder tegner et indgående portræt af den interessante kvinde, der besjælede og drev Saxbo i op- og nedgangstider gennem hele virksomhedens levetid fra 1930-1968. Nathalie Krebs valgte som en ud af ganske få kvinder at uddanne sig til kemiingeniør. Heidi Laura gengiver en meget fin tekst, som Nathalie Krebs i 1950 skrev om sin tidlige motivation for netop denne uddannelse (s 212). Efterfølgende valgte hun sin karriere som virksomhedsejer med ansvar for den kunstneriske linje og daglige drift, hvad der i sig selv var skelsættende i den mandsdominerede samtid. Hun udviklede og udførte med egen hånd alle værkstedets glasurer, som anvendtes i samarbejde med den individuelle kunstneriske formgiver. Og hvad mere er, så gjorde hendes markante personlighed det muligt for hende at leve sit liv, som hun selv valgte det, og at blive accepteret og anerkendt for sin dygtighed og aldrig svigtende kvalitetskrav til det keramiske arbejde både af fagfæller og i offentligheden. Sammen med kredsen af medarbejdere, der ofte var kvinder, og med gode relationer til mange af tidens førende kunstnere, skabte hun en god og inspirerende arbejdsplads og et levende kunstnerisk livsværk i kraft af de mange keramiske værker, der findes rundt om i samlinger og museer - og i hjemmene. Netop det sidste var stifternes overordnede mål med at bryde op fra det sikre arbejde for Bing & Grøndahl at skabe deres egen virksomhed og udvikle stentøjet til alle mands eje.

Heidi Lauras artikel fortæller tankevækkende om kvindernes kunstneriske og samfundsmæssige forhold, roller og begrænsninger for kun 100 år siden, og hvor Nathalie Krebs selv i dag står frem som en rollemodel for individets ret til selvbestemmelse.

Bogen om Saxbo og Nathalie Krebs er blevet den store samlede historie, der var udgivernes formål. Teksterne er gode og relevante og godt redigerede med de mange autentiske illustrationer. Dertil kommer, at den nyttige litteraturliste af Gunnar Jakobsen ikke kan undgå at inspirere til yderligere læsning. Og sidst i bogen gennemgår man med glæde det store billedafsnit med kunstnerbiografier og meget fine helsidesfotografier af en lang række stentøjsværker, hvor man føler, at man på bedste vis guides gennem Saxbouniverset. Heldigvis er denne del af bogen trykt på glittet papir, så ikke mindst glasurerne kommer til deres fulde ret (s 257-384).

Anmelderens efterskrift:
Som det vil være fremgået, har det ikke været hensigten her at gå i detaljer med en eventuel kritik af det faktuelle indhold, som fremlægges af bogens forfattere. Større kendere af Saxbo vil utvivlsomt have synspunkter på dette felt. Min hensigt har været at styrke appetitten på fordomsfrit at tilegne sig den nye bog og at glæde sig over, at der nu foreligger en let tilgængelig, indholdsrig og levende fortælling om stentøjets position i den danske keramiktradition og om Saxbos indsats og betydning i den historie. Saxbokeramikken fortjener at blive brugt, værdsat og set på af mange nye (og gamle) øjne.

Bodil Busk Laursen